

1. *Стюарт Т.* Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организации: Антология / Т. Стюарт. — [под ред. В. Л. Иноземцева]. — М.: Academia, 1999. — 468 с.
2. *Хміль Ф.* Управління персоналом: Підручник / Федір Хміль. — К.: Академвидав, 2006. — 487 с.
3. *Edvinsson L.* Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Roots / L. Edvinsson, M. Malone. — NY, 1997. — 375 p.
4. *Emerson H.* The Twelve Principles of Efficiency / H. Emerson. — New York: Engineering Magazine, 1913 — 423 p.

УДК 005.332.4/334.722/658.5(075.8)

В. М. Ткач, канд. техн. наук,
старш. наук. співроб., доцент,
Соломаха В. М., канд. техн. наук, доцент,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАСОБОМ РАНЖУВАННЯ РЕЗЕРВІВ ВПЛИВІВ ЕЛЕМЕНТІВ ЇХ ПОТЕНЦІАЛУ

АНОТАЦІЯ. Виконано ранжування величин потенційно-можливих резервів впливів комплексу елементів, що визначають потенціал промислових підприємств в умовах сучасності та прогнозного розвитку НТП і на його основі кількісно оцінені можливості та пріоритетні напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств при здійсненні ними виробничо-комерційної діяльності на принципах маркетингового менеджменту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: маркетинговий менеджмент підприємств; підвищення конкурентоспроможності; ранжування резервів впливів елементів потенціалу.

АННОТАЦИЯ. Выполнено ранжирование величин потенциально-возможных резервов влияний комплекса элементов, которые определяют потенциал предприятий в условиях современности и прогнозного развития НТП, на его основе количественно оценены возможности и приоритетные направления повышения конкурентоспособности предприятий при их функционировании на принципах маркетингового менеджмента.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: маркетинговий менеджмент підприємств; повышение конкурентоспособности; ранжирование резервов влияний элементов потенциала.

ANNOTATION. A ranking of variables of potentially possible reserves of the influence of the complex elements that define the potential of industrial enterprises in the present and projected development of the

scientific and technical progress was achieved. On the basis of this ranking the possibility and priorities for improving the competitiveness of the enterprises in their operation activities on the principles of marketing management were quantified.

KEY WORDS: marketing management of industrial enterprises, raising competitiveness, contemporary potential elements' ranking.

Постановка проблеми. В ринковому середовищі глобалізаційні впливи та кризові явища зумовлюють постійне загострення конкуренції у всіх сферах бізнесу. В таких складних умовах промислові підприємства усіх галузей у світі здійснюють свою виробничо-комерційна діяльність на засадах маркетингового менеджменту; це дозволяє їм активно реагувати на основні зміни у навколишньому бізнес-середовищі та забезпечує досягнення певних позитивних результатів у всіх видах їх діяльності. Засобом кардинального підвищення ефективності цього адаптивного реагування підприємств на зміни вказаного середовища, що зумовлює в цілому також і рівень їх конкурентоспроможності (КРС), є використання ними усіх своїх можливостей, пов'язаних з комплексом елементів, які визначають внутрішньосистемний і зовнішній (ринковий) їх потенціали у фактичному, прогнозному і резервному аспектах. Головним насьогодження, в даному сегменті знань, є необхідність розв'язання важливих і актуальних проблемних задач науково-прикладного змісту, що залишилися поза увагою науковців; до їх складу належать також і ті, які стосуються внутрішньосистемного потенціалу підприємств та його впливів на КРС. Саме вони і розглянуті у даній статті. Розв'язання цих задач дозволить створити науково обгрунтовану базу для вибору підприємствами, з урахуванням їх основних специфічних галузевих та індивідуальних особливостей, як пріоритетних стратегічних напрямків вибіркової концентрації усіх видів ресурсів для підвищення їх КРС, так і засобів практичної реалізації цих ресурсів при чіткому усвідомленні усіх можливих меж маневрувань ними, відповідно до виявлених резервів впливів елементів внутрішньосистемного потенціалу підприємств.

Аналіз останніх публікацій. Різномасштабним дослідженням проблем КРС підприємств та їх товарної продукції, а також потенціалу підприємств присвячено значну кількість наукових і навчальних публікацій, як вітчизняних, так і закордонних авторів. При цьому пріоритет найбільш відомих праць належить наступним авторам, як закордонним — від А. Сміта (1776 р.) до М. Портера (1981 р.) і Н. Пірсі (2005 р.), а також від Е. О. Горбашко (1991 р.), Г. Л. Азоева (1995 р.) до Р. А. Фатхутдінова (2004 р.),

так і вітчизняним — від Ю. Б. Іванова (1997 р.), В. Г. Герасимчука, Н. В. Куденко (1998 р.), Б. В. Губського (1999 р.) до О. С. Федоніна (2003 р.), Л. В. Балабанової (2006 р.), С. М. Клименко, Т. В. Омеляненко, А. В. Вакуленко (2008 р.), І. М. Репніної, О. І. Олексюка (2009 р.) та багатьом ін. Однак питання, що стосуються взаємозв'язків КРС промислових підприємств та їх потенціалу, охоплені виконаними раніше дослідженнями [5; 14] недостатньо повно; це не дозволяє кількісно оцінювати основний спектр резервних можливостей з підвищення КРС підприємств у поточному і прогнозованому періодах розвитку НТП та визначати ключові складові їх потенціалу для концентрації на них усіх видів ресурсів тощо. З урахуванням вищевказаних фактів та результатів особистих тривалих (1977—2011 рр.) досліджень і узагальнень авторів статті у сфері проблем КРС підприємств важкої промисловості (гірничорудної, металургійної, вугільної та машинобудівельної) [4; 8—13], доцільним є розгляд проблеми підвищення КРС підприємств у форматі, що означений темою та метою даної статті.

Постановка завдання. Метою статті є викладення результатів багаторічних особистих прямих і опосередкованих теоретичних та промислових досліджень авторів, що стосуються тих аспектів проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств важкої промисловості, які пов'язані з виявленням і кількісним оцінюванням впливів на неї резервів типових і специфічних елементів їх внутрішньосистемного потенціалу, визначеного у форматах сучасного і прогнозного рівнів розвитку НТП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний соціально-економічний розвиток світової спільноти і України відбувається на засадах капіталістичного способу виробництва під впливом глобалізаційних процесів і кризових явищ. Постійною ключовою руйнівною силою такого виробництва була і є конкуренція, як економічне суперництво і боротьба між різними суб'єктами господарювання (передусім — підприємствами-товаровиробниками та продавцями товарів і послуг); при цьому в конкурентних змаганнях перемагають ті з суб'єктів, що мають певні різноманітні ресурси та більш ефективно здійснюють їх використання у своїй виробничо-комерційній діяльності. За М. Портером, стадіями, які формують КРС країн у світі, є виробництво, інвестиції, інновації та багатство; звідси: усі чинники, що впливають на формування величин вказаних стадій, також впливають і на КРС країн та їх підприємств-товаровиробників. У глобалізованих ринкових умовах, як відомо, центр конкуренції поступово переміщується зі сфери обігу в

сферу виробництва, з галузевого рівня — на міжгалузевий, з національного — на інтернаціональний; це сильно загострює конкуренцію. В подальшому (у ХХІ сторіччі), за авторитетними прогнозами [6; 15; 16], у розвитку світової спільноти значно посиляться тенденції, як зменшення ролі економіки в її інформаційно-управлінській площині, що домінує в останні 30 років, так і підвищення ролі промислового виробництва на теренах значних досягнень НТП у таких сферах, як засоби автоматизованого контролю і управління виробничо-технологічними процесами та обладнанням, промисловий електропривод та силові і виконавчі електрообладнання, важке машинобудування і робототехніка, мехатроніка, наноелектроніка і нейротроніка тощо. Авторські узагальнення результатів різноаспектних експертних оцінок стану, проблем і перспектив КРС України, як держави, що трансформує свою економіку в ринковому напрямку незадовільними темпами [2—5; 9; 12; 13; 16], дозволяють констатувати, що основними чинниками, які необхідно першочергово враховувати при вирішенні проблеми підвищення КРС вітчизняної економіки та її підприємств, є наступні.

1. Основним товарним експортом України традиційно являється продукція важких галузей промисловості (гірничорудної; металургійної; гірничого, транспортного та військового машинобудування тощо), а також електротехнічної, хімічної, будматеріалів і сільського господарства; при цьому частка сировинних і напівфабрикатних товарів у обсязі експорту складає переважну більшість (60—75 %), а частка наукомісткої продукції — усього 10—15 %. Одночасно з цим, значна кількість споживчих, якісних і вартісних показників більшості вказаних видів вітчизняної експортної продукції, особливо сировинної гірничо-металургійного виробництва, не відповідають рівням існуючих вимог світового ринку, що зумовлює їх низьку КРС і створює гостроактуальні різноаспектні проблеми для підприємств-експортерів і для України, як держави (комерційні, виробничі, наукові, соціальні, політичні, економічної безпеки, екологічні тощо).

2. Виробничі технології та обладнання, їх системи управління і контролю, що використовуються в усіх галузях і сферах промисловості України на сучасному етапі її розвитку, за рівнем наукомісткості складають тільки незначну частину (до 0,5 %) від їх загальної кількості, що набагато менше (майже у 15—20 разів) ніж відповідний передовий світовий рівень; при цьому частка наукомісткої товарної продукції у структурі вітчизняного ВВП в останні 15 років становить усього 1,2—1,5 %, що теж значно поступається не тільки передовим країнам світу таким, як Японія,

США, Німеччина, Франція, а навіть середньо розвинутим у промисловій сфері (Канаді, Чехії, Польщі тощо), у яких цей показник, відповідно, становить 45—75 % і 15—30 %.

3. Важливими чинниками, що визначають сучасну КРС підприємств, як відомо, є якість їх товарної продукції та рівень матеріально-фінансових витрат на її виробництво. При цьому ключовими показниками матеріальних витрат підприємств усіх галузей кожної країни світу є матеріалоемність та енергоемність виробництва продукції, які сукупно і формують аналогічні показники макроекономічної КРС кожної країни. Оскільки енергоресурси різних видів є вагомою невід'ємною складовою часткою усіх видів виробничих технологій і їх допоміжних процесів (інформаційних, управлінсько-технічних та інших), що застосовуються в усіх галузях промисловості, то показник енергоемності ВВП кожної країни є найбільше об'єктивно узагальнюючим стосовно відображення відповідного рівня конкурентоспроможності їх промисловості. За цим показником Україна, уся промисловість якої сукупно витрачає до 90 % щорічного енергоспоживання країни і у якій він дорівнює 500 кг умовного палива, що витрачається на виробництво ВВП величиною у одну тисячу доларів, теж значно, майже у 2—3 рази, поступається світовим лідерам, таким як Японія, країни ЄС, США, Чехія у яких він становить 155—270 вказаних одиниць. Це наочно підтверджує значне загальне відставання підприємств усіх галузей вітчизняної промисловості за усім спектром сучасних складових (технологічних, технічних, управлінських, організаційних, економічних тощо) від передового світового ресурсоефективного рівня розвитку. Вказане зумовлено, як довготривалою (1992—2011 рр.) дискримінацією фінансування в Україні наукових досліджень у цілому, так і малими обсягами впровадження у виробництво вітчизняних та імпортованих наукових розробок, що стосуються інноваційних ресурсозберігаючих виробничих технологій, обладнання та систем автоматизації, які їх забезпечують (так, частка підприємств в Україні, що впроваджували такі розробки в останні 15 років становить усього 5—11 %).

Вказані узагальнені показники проблемного стану вітчизняної промисловості наочно конкретизуються на прикладі таких фондомістких галузей її промисловості, як гірничодобувна та металургійна, продукція яких є безальтернативною міжгалузевою базою для всієї економіки України і які самі є значними споживачами різноманітних товарів багатьох її галузей. У роки державної незалежності в Україні, як і раніше, з видобуванням, переробкою та використанням твердих мінеральних корисних копалин пов'язано біля 48 % її промислового виробництва, 20 % трудових ресурсів,

до 30—45 % обсягів усіх видів експортних поставок, 40—60 % валютних надходжень у країну та до 25—32 % ВВП [2; 3; 7; 9; 16]. У цілому Україна має значні та унікальні за багатьма характеристиками поклади мінеральної сировини і за цими показниками входить до першої десятки світових лідерів, які забезпечують нею себе та експортують її у значних обсягах. Серед цих покладів в Україні домінують залізні (32,2 млрд тонн) та марганцеві (2,3 млрд тонн) руди; їх родовища світового значення сконцентровані у Криворізькому, Кременчуцькому, Керчинському та Нікопольсько-Марганцевому рудних басейнах і оцінюються загалом у 23—25 мільярдів тонн. Вони вже 130 років є головною сировинною базою ГМК України та багатьох експортно-залежних за цими рудами країн світу. Насьогодення в Україні, з урахування Держбалансом 8 тисяч родовищ корисних копалин, що містять 96 видів мінералів, розробляється 3,2 тис. родовищ, тобто майже 42 % з них; на їх базі працюють 2 тисячі гірничодобувних підприємств з яких самими потужними за продуктивністю є 11, що видобувають залізні руди (7 ГЗК з 11 кар'єрами і 4 об'єднання з 8 шахтами; основна їх частина розташована у Кривбасі) та 2, що видобувають марганцеві руди (2 ГЗК з 9 кар'єрами та 5 шахтами; усі вони знаходяться у Нікопольсько-Марганцевому басейні). При цьому за щорічними обсягами видобутку кожного виду копалин в Україні місця розподіляються наступним чином: залізні та марганцеві руди (відповідно 4 % та 10 % від їх світових видобутків); кам'яне вугілля (біля 2 % світового обсягу); уранові, титанові, нікелеві та цирконієві руди; нерудна сировина для металургії (вапняк, доломіт) та таких галузей, як хімічна і будматеріалів; фосфатна сировина, каолін; золото тощо. Загальні обсяги видобутку та переробки вказаних видів мінеральної сировини в Україні становлять кілька сотень мільйонів тонн на кожен рік; так, тільки на видобувних підприємствах гірничо-металургійного комплексу (ГМК) ці обсяги становлять насьогодення біля 160—174 млн тонн на рік [2; 7; 9; 11; 16]. Значна кількість усіх видів видобутої сировини та продукції з неї експортується; так, біля 70 % залізородної сировини споживає орієнтована на експорт вітчизняна металургія. Авторитетні прогнози [1—3; 6; 7; 15; 16] свідчать про те, що тільки у найближчі 50 років у світі значно збільшиться споживання усіх видів ресурсів, а особливо — заліза та марганцю (у 1,4—1,6 разу), що створює значні далекоперспективні можливості для експортної діяльності підприємств вітчизняного ГМК. Оскільки вміст цих металів у рудах, що видобуваються в світі та в Україні, постійно

зменшується (за останні 30 років в Україні це склало 12,9 % по залізу та 7,3 % по марганцю), то для забезпечення вказаних зростаючих власних та експортних потреб Україні необхідно збільшити сучасні обсяги видобутку та переробки цих руд майже у 5 разів, що потребує різноманітного забезпечення належного рівня, а головне — високоефективних виробничих потужностей, здатних виробляти конкурентоспроможну за якісними та вартісними характеристиками продукцію. Як відомо [1; 2; 7—13], майже уся кількість мінеральної сировини усіх видів, що видобувається у світі з надр (це щорічно кілька десятків мільярдів тонн), проходить первинну переробку, а усі руди кольорових і рідких металів та 90 % залізних руд, а також усе вугілля для коксування, половина енергетичного вугілля, уся фосфатна і калійна сировина у подальшому ще й збагачуються. При цьому складовими первинної переробки, як правило, є комплекс з кількох стадій процесів механічної дезінтеграції (дроблення у дробарках і подрібнювання у млинах, сортування за фракційним складом і первинною якістю сировини тощо) та усереднення за якістю (вмістом корисного компоненту і супутніх домішок, крупністю кусків готової продукції тощо). Збагачення сировини здійснюється за вмістом основного чи кількох корисних компонентів і є також, найчастіше, багатостадійним; його спеціалізованими різновидами являються такі, як гравітаційне, флотаційне, хімічне, магнітне тощо. При цьому принципи здійснення усіх цих технологічних процесів і загальні конструкції їх обладнання запропоновані ще у 19-му сторіччі, але за увесь цей час, незважаючи на усі досягнення НТП, вони майже не змінилися (усі їх принципи залишилися, а технологічні та експлуатаційні параметри цих машин покращилися усього на 25—30 %). Негативним наслідком вказаного технологічного парадоксу для цих підприємств є значне збільшення (на 30—55 %) їх капітальних та експлуатаційних витрат на виробництво продукції [1; 7—13], що суттєво знижує їх КРС. На підприємствах України ці види витрат, як і у більшості їх конкурентів, становлять 45—50 %; при цьому на процеси дезінтеграції кускової сировини щорічно витрачається біля 5—6 % усієї електроенергії та 8—10 % сталі, що виробляються за рік Україною, однак це відповідає їх середньосвітовому рівню. Самими енергоємними та високовартісними процесами при видобутку (бурінні, вибуховому відбиванні, екскавації, транспортуванні, складуванні тощо) та первинному переробленні залізних руд є усі вищевказані види процесів їх механічної дезінтеграції (на них щорічно витрачається біля 70 % енергоресурсів від загального обсягу їх споживання

вітчизняними гірничими підприємствами), тому зниження енергоємності цих процесів — це важлива складова резерву підвищення КРС усіх підприємств різних галузей економіки України, що мають у своєму виробничо-технологічному складі процеси дезінтеграції. Усе вказане в цілому робить насьогодennя у світі та в Україні процеси дезінтеграції мінеральної сировини гостропроблемними складовими не тільки виробничих технологій усіх галузей промисловості, що займаються її первинною переробкою, але й КРС усіх промислових підприємств, які здійснюють переробку такого виду.

Важливими і неоднозначними за експертними оцінками [1; 2; 6—13; 16] є показники взаємозалежності ефективностей інтегрованих технологічних процесів ГМК; до них відносять наступні.

1) У загальній собівартості виробництва чорного металу сумарні витрати на видобування руд з надр та на їх первинну переробку складають біля 35—50 %; витрати на збагачення руд — 10—20 %, а на первинну металургійну переробку — 30—55 %. При цьому серед усіх цих процесів найбільше енергоємними є складові циклу металургійної переробки, їх загальна частка становить 75—85 % у структурі енерговитрат ГМК і серед них першість належить доменному процесу; спільна ж частка циклів гірничодобування та первинної рудопереробки у енерговитратах ГМК при цьому становить 15—25 %, домінантом є процес подріблення у млинах з часткою енерговитрат у 7—14 %.

2) Собівартість концентрату, що отримують при збагаченні бідних залізних руд, майже на 60 % формується витратами на процеси їх дезінтеграції, у тому числі приблизно на 50 % — витратами на помелення руди у млинах.

3) ГМК України в цілому щорічно споживає біля 23—25 % енергоресурсів, що виробляє країна; при цьому з них металургія споживає — 15—17 %, гірничорудний цикл — 6—8 %, а усі інші складові ГМК — 1—3 %.

Врахування усього вказаного дозволило авторам статті виконати наступне:

1) деталізувати склад комплексу елементів потенціалу підприємств важких галузей промисловості у його внутрішньосистемному аспекті, який відповідає сучасним і прогнозним домінантам НТП;

2) визначити кількісні значення: а) вплив кожного елементу потенціалу підприємств та їх основних груп на КРС у таких форматах, як прогнозно-оптимальний та фактично-досягнутий насьогодennя; б) потенційно-можливих резервів підвищення рівнів вплив елементів потенціалу на КРС підприємств;

3) встановити значення рангів резервів впливів елементів потенціалу на КРС підприємств;

4) на основі значень рангів виявити елементи потенціалу та їх групи, що є ключовими у підвищенні КРС підприємств та проаналізувати кількісно їх співвідношення..

Отримані результати наведені у табл. 1. Їх особливістю є те, що прогнозно-оптимальний рівень загального впливу усіх елементів потенціалу підприємств на їх КРС прийнято, як базовий за 100 % і, виходячи з цього, виконано усі порівнювальні оцінювання; результати аналізу, встановлених при цьому співвідношень, дозволяють констатувати наступні узагальнення.

1. Увесь комплекс елементів потенціалу підприємств за специфікою змісту їх впливів на формування КРС у таких внутрішньосистемних аспектах, як виробничо-технологічний та управлінський, доцільно представити у вигляді двох спеціалізованих груп — технічної та економічної. При цьому спеціальна частка впливів елементів технічної групи потенціалу, при її оцінюванні у прогнозно-оптимальному форматі (табл.: стовбець 3), становить 69,0 %, що у 2,22 разу перевищує сукупний вплив елементів економічної групи потенціалу, величина якого дорівнює усього 31,0 %; при оцінюванні загальних часток впливів елементів потенціалу, стосовно вказаних їх груп, у фактично досягнутому на сьогоднішній день форматі (табл.: стовбець 4), ці показники, відповідно, становлять 49,5 % та 13,7 %, а їх загальна сума складає усього 63,2 % від базового значення аналогічного показника, встановленого у прогнозно-оптимальному форматі. Це дозволяє оцінити загальний потенційно-можливий резерв підвищення КРС підприємств, як величину, що становить 36,8 %.

2. Основний резерв підвищення КРС підприємств пов'язаний з об'єднаними можливостями усіх елементів потенціалу, що складають його управлінсько-технічну групу; потенційно-можлива величина цього резерву становить 22 % (табл.: рядок А, стовбець 5) — це 2-й ранг, а при взаємодії елементів цієї групи з такими елементами управлінсько-економічної групи, як менеджмент і маркетинг (табл.: рядки 7, 8), засобом їх реалізації у внутрішньосистемному форматі підприємства через його загальну інтегровану організаційно-технічну автоматизовану систему управління (ІОТ АСУП), величина цього резерву може ще збільшитися на 3 %, унаслідок прояву синергетичного ефекту в ІОТ АСУП, і буде становити 25 % (табл.: рядок Б, стовбець 5); саме це значення резерву впливу і відповідає 1-му місцю у ранжирах (табл.: рядок Б, стовбець 6.)

Таблиця 1

**СКЛАД КОМПЛЕКСУ ЕЛЕМЕНТІВ ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИЄМСТВ І РАНЖУВАННЯ РЕЗЕРВІВ ЇХ ВПЛИВІВ
НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ (КРС)**

№п/п	Назви елементів та їх груп внутрішньосистемного потенціалу промислових підприємств	Кількісні значення відносних впливів елементів потенціалу підприємств та їх груп на конкурентоспроможність, %				Ранги сучасних резервів впливів елементів потенціалу вітчизняних підприємств на їх КРС
		Прогнозно-оптиміальний рівень впливів на КРС (сучасний рівень у світових флагаманів)	Фактично досягнутий на сьогодні рівень впливів на КРС у вітчизняних підприємств	Потенційно-можливий резерв підвищення рівня впливів на КРС у вітчизняних підприємств	5	
1	2	3	4	5	6	
I. Елементи технічної групи потенціалу (технологічні, організаційні, управлінські, а в їх числі й інноваційні тощо).						
1)	Загальний техніко-економічний, надійнісний та інноваційний рівень:					
1.1	— виробничих технологій:	12,0	16,0	(-4,0)	18 (№1)	
1.2	— технологічного та допоміжного обладнання:	10,0	14,0	(-4,0)	18 (№2)	
1.3	— інформаційних систем і їх технічних засобів:	1,0	0,5	0,5	15 (№3)	
1.4	— локальних систем автоматизованого управління (ЛІСАУ) та робототехніки (ЛІСРБТ):	2,0	1,0	1,0	15 (№1)	
1.5	— комплексної автоматизованої системи управління технологічними процесами підприємства (КАСУ ТП):	18,0	6,0	12,0	5	

Продовження табл. 1

1.6	— інтегрована організаційно-технічної автоматизованої системи управління підприємства (ІОТ АСУП); □	10,0 (6,0+ 4,0)	3,0	3,0	11
1.7	— управління організаційними процедурами здійснення виробничо-технологічних та ремонтно-профілактичних процесів у формі дотримання відповідних ім технологічних нормативів та вимог техніки безпеки праці;	1,0	0,5	0,5	15 (№4)
2)	Ступінь оптимального здійснення: технологічних процесів виробництва та експлуатаційних режимів його обладнання (в сенсі матеріало- та енергоємності, рівнів якості та собівартості продукції):	12,0	4,0	8,0	7
1	2	3	4	5	6
А	Усього за елементами управлінської технічної групи (№ 1.3–1.5; 1.7; 2):	34,0	12,0	22,0	2
Б	Усього за елементами управлінсько-технічної групи (№ 1.3–1.5; 1.7; 2) при їх взаємодії з елементами управлінсько-економічної групи (№ 7; 8) засобом ІОТ АСУП (№ 1.6) □	40,0 (34,0+6,0)	15,0 (12,0+3,0)	25,0 (22,0+3,0)	1
3)	Ступінь комплексного використання синергійних матеріалів:	2,0	1,5	0,5	15 (№2)
4)	Ступінь оптимальності (економічності, швидкості і якості) виконання поточних ремонтно-відновлювальних робіт, що стосуються основного технологічного та допоміжного обладнання :	3,0	1,5	1,5	14

Продовження табл. 1

№п/п	Назви елементів та їх груп внутрішньосистемного потенціалу промислових підприємств	Кількісні значення відносних впливів елементів потенціалу підприємств та їх груп на конкурентоспроможність, %				Ранги сучасних резервів впливів елементів потенціалу вітчизняних підприємств на їх КРС
		Прогнозно—оптиміальний рівень впливів на КРС (сучасний рівень у світових флагамах)	Фактично досягнутий на сьогодні рівень впливів на КРС у вітчизняних підприємств	Потенційно-можливий резерв підвищення рівня впливів на КРС у вітчизняних підприємств	5	
1	2	3	4	5	6	
5)	Відповідність технологічної структури виробництва вимогам теорії надійності:	1,0	0,8	0,2	17	
6)	Рациональність компонування розміщення складових технологічної структури виробництва :	1,0	0,7	0,3	16	
$\Sigma 1$	Усього за елементами технічної групи потенціалу підприємств (№ 1.1; 1.2; Б; 3 — 6):	69,0	49,5	19,5	3	
II. Елементи економічної групи потенціалу (організаційні, управлінські, фінансові, інвестиційні, а в їх числі й інноваційні тощо).						
7)	Ефективність менеджменту підприємства в усіх його аспектах	6,0	4,0	2,0	13	
8)	Ефективність маркетингової діяльності підприємства в усіх її аспектах	11,0	6,0	5,0	10	
В	Усього за елементами управлінсько-економічної групи (№ 7; 8):	17,0	10,0	7,0	8	

Продовження табл. 1

Г	Усього за елементами управлінсько-економічної групи (№ 7; 8) при їх взаємодії з елементом №1.3 управлінсько-технічної групи засобом ІОТ АСУП (№ 1.6)*	21,0 (17,0+4,0)	12,0 (10,0+2,0)	9,0 (7,0+2,0)	6
9)	Фінансові елементи:	4,0	1,5	2,5	12
10)	Інвестиційні елементи:	6,0	0,2	5,8	9
Σ_2	Усього за елементами економічної групи потенціалу підприємств (№ 7; 9; 10):	31,0	13,7	17,3	4
Σ_3	Загалом за усіма елементами потенціалу ($\Sigma_1 + \Sigma_2$):	100 %	63,2 %	36,8 %	—

* — перша складова (6 %) відноситься до елементів технічної групи потенціалу, друга — (4%) — до елементів його економічної групи.

3. Оскільки потенційно-можливі резерви впливів виробничих технологій і технологічного обладнання на підвищення КРС підприємств фондомістких галузей промисловості в перспективі не менше ніж на 5—7 років мають чітку тенденцію до зменшення, внаслідок значної невідповідності періодів їх фактичного оновлення сучасним вимогам з підтримки мінімально-необхідних конкурентних переваг у стані активної частини основних виробничих фондів, то цей факт враховано у показниках таблиці, як умовно-від'ємний вплив (табл.: рядки 1.1 та 1.2, стовбець 5); і хоча загальна дія усіх елементів технічної групи потенціалу підприємств за рахунок цього зменшилася на 8 %, однак все ж цей вплив складає значну величину — 19,5 %; вона відповідає 3-му місцю у ранжирі.

4. Загальний потенційно-можливий резерв вплив усіх елементів економічної групи потенціалу підприємств на їх КРС, поступаючись загальному впливу елементів технічної групи потенціалу на 2,3 %, становить усього 17,3 %, що відповідає 4-му місцю у ранжирі.

5. Значні (більше ніж 5 %), але невіршальні резерви впливів на підвищення КРС підприємств мають також наступні окремі елементи їх потенціалу: а) загальний техніко-економічний, надійнісний та інноваційний рівень АСУ ТП — 12 %, це 5 ранг; б) менеджмент і маркетинг при їх сумісній інформаційно-функціональній взаємодії засобом ІОТ АСУП — 9 %, це 6 ранг; в) ступінь оптимального здійснення технологічних процесів виробництва та експлуатаційних режимів роботи його технологічного обладнання — 8 %, це 7 ранг; г) ефективність реалізації маркетингового менеджменту в усіх його внутрішньосистемних аспектах, що стосуються підприємства — 7 %, це 8 ранг; д) інвестиційні елементи — 5,8 %, це 9 ранг.

6. Сукупний потенційно-можливий резерв підвищення КРС підприємств, що відповідає домінантам НТП, може становити 36,8 % (табл.: нижній рядок, стовбець 5); засобами реалізації цього резерву є ефективно системне використання комплексу елементів потенціалу підприємств, вказаних у таблиці.

Висновки.

1. Фактично досягнутий на сьогодні в Україні рівень загального впливу комплексу елементів потенціалу підприємств важких галузей промисловості на їх конкурентоспроможність орієнтовно становить 63,2 % від його прогнозно-оптимального значення, прийнятого за базовий рівень в умовах сучасного і прогнозного розвитку НТП; його величина формується за рахунок елементів технічної (49,5 %) та економічної (13,7 %) груп потенціалу при значному (у 3,6 разу) домінуванні елементів технічної групи у якій ключову роль (34—40 %) відіграють управлінсько-

технічні елементи усіх видів, що реалізуються на принципах та засобах новітньої автоматизації локального, комплексного та інтегрованого рівнів.

2. Застосований методологічний підхід і результати досліджень, отримані на його основі та викладені у статті, дозволяють вперше розглядати проблему підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств у форматі, що означений уточненим, для сучасного та прогнозного рівнів розвитку НТП, переліком елементів внутрішньо-системного потенціалу та встановленими кількісними значеннями потенційно-можливих резервів їх індивідуальних впливів на конкурентоспроможність. Усе це дає науково-обґрунтовану базу підприємствам, дослідникам і експертам для здійснення ефективного оцінювання, вибору та реалізації стратегічних напрямків і тактичних засобів, пов'язаних з практичним підвищенням конкурентоспроможності підприємств при урахуванні їх різноаспектних особливостей.

3. Подальші дослідження доцільно проводити у напрямках розширення складу комплексу елементів потенціалу з урахуванням усіх специфічних особливостей підприємств та уточнення, відповідно до нових досягнень НТП, кількісних значень впливів оновленого комплексу елементів потенціалу і їх резервів на можливості підвищення конкурентоспроможності.

Література

1. *Вайсберг Л. А.* Основные тенденции развития процессов дезинтеграции руд в 21 веке / Л. А. Вайсберг, П. И. Круппа, В. Ф. Баранов // Сб. науч. техн. информации «Обогащение руд» НТК «МЕХАНОБР». Минцветмет России. — С.-Петербург, 2002. — №3. — С. 3—10.

2. *Грищенко С. Г.* Підсумки роботи гірничо-металургійного комплексу України в 2007 році та плани галузі на 2008 рік / С. Г. Грищенко // *Металлургическая и горнорудная промышленность*. — Днепропетровск, 2008. — № 1. — С. 3—4.

3. *Губський Б.* Конкурентоспроможність економіки України / Б. Губський; НАН України; Ін-т світової економіки і міжнародних відносин. — К.: Наукова думка, 2004. — 344 с.

4. Исследование и технико-экономическое обоснование оптимизированных систем автоматизации электроприводов сверхтяжелых конвейеров роторных комплексов производительностью до 5250 куб. метров в час производства ПО «Новокраматорский машиностроительный завод» Минтяжмаша СССР (для условий угольных разрезов ПО, «Экибастузуголь» и ПО «Красноярскуголь» Минуглепрома СССР): отчет о НИР 1979 г. / В. М. Назаренко, В. М. Ткач, М. П. Бурычка и др.; МВССО УССР; Криворожский горнорудный институт (КГРИ). — № ГР 11790260037. — Кривой Рог: КГРИ, 1980. — 185 с.

5. *Клименко С. М.* Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посібник / С. М. Клименко, Т. В. Омеляненко,

Д. О. Барабась та ін.; М-во освіти і науки України; ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана». — К.: КНЕУ, 2008. — 520 с.

6. *Климов В.* Мировая экономика: прогноз до 2050 года / В.Климов // Вопросы экономики. — К., 2008. — № 5. — С. 62—79.

7. *Колосов В. А.* Состояние и перспективы развития сырьевой базы ГМК Украины / В. А. Колосов, Н. И. Дядечкин // Горный журнал. — М.: Недра, 2005. — №5. — С. 10—13.

8. Разработка автоматизированных систем управления конусных дробилок для НПО «Уральский машиностроительный завод» («УРАЛ-МАШ») Минтяжмаша СССР: отчет о НИР 1984—1986 гг. в 5 т. / В. М. Назаренко, В. М. Ткач, Ю. Б. Божко и др.; МВССО УССР; Криворожский горнорудный институт (КГРИ). — № ГР01840048970. — Кривой Рог: КГРИ, 1984. — Т. 1. — 97 с.; Т. 2. — 95 с.; 1985. — Т. 3. — 93 с.; Т. 4. — 68 с.; 1986. — Т. 5. — 112 с.

9. *Соломаха В. М.* Конкурентні позиції підприємств гірничо-металургійного комплексу Дніпропетровщини в умовах світових інтеграційних процесів / В. М. Соломаха // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. — Спец. вип. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи. М-во освіти і науки України; ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана». — К.: КНЕУ, 2009. — С. 621—626.

10. *Ткач В. М.* Резервы интенсификации процессов рудоподготовки на железорудных предприятиях и их реализация посредством внедрения многообъектных автоматизированных систем управления / В. М. Ткач, Н. В. Хильченко // Деп. Рукоп. статья. ЦНИИИТЭИ ЧМ. Минчермет СССР. — М.: ЦНТБ ЧМ, 1990. — № 5392 / ЧМ 90 (от 20.03.1990 г.). — 12 с.

11. *Ткач В. М.* Экономическая целесообразность оптимизации технологических процессов первичной рудопереработки на предприятиях Кривбасса на основе применения передовых принципов и средств автоматизации / В. М.Ткач // Горный журнал; М-во металлургии СССР. — М.: Недра, 1991. — № 9. — С. 52—56.

12. *Ткач В. М.* Исследование технологических процессов дробильной фабрики Полтавского горно-обогатительного комбината и научное обоснование рационального объема их автоматизации на уровне автоматизированной системы управления (АСУ ТП ДФ): отчет о НИР 1990—1992 гг. в 3 т.; М-во металлургии СССР; Академия горных наук Украины. Научно-исследовательский горнорудный институт. Науч. рук. работы — к.т.н., с.н.с. В.М. Ткач. — № ГР 01900043732. — Кривой Рог: НИГРИ, 1991. — Т. 1 (патент. исслед.) — 27 с.; Т. 2 (закл.ит.). — 182 с.; Т. 3 (техн. задан. на проектирование АСУ ТП ДФ). — 111 с.

13. *Ткач В. М.* Оценка затрат материальных и энергетических ресурсов на горнорудных предприятиях / В. М. Ткач // Научно-технические аспекты стабилизации горнодобывающего производства: сб. науч. трудов НИГРИ; М-во промышленности Украины; Концерн., Укррудпром.» — Кривой Рог: НИГРИ, 1995. — С. 210—217.

14. *Федонін О. С.* Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк; М-во освіти

і науки України; ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана». — Вид. 2-е, без змін. — К.: КНЕУ, 2009. — 316 с.

15. *Фингльтон И.* Во славу тяжелой индустрии: почему промышленность, а не информационная экономика является ключом для будущего процветания. Нью — Йорк, 1999 : пер. с англ. / И. Фингльтон. — М.: Синтег, 2004. — 237 с.

16. *Якубовський М.* Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року / М. Якубовський, В. Новицький, Ю. Кіндзерський // Економіка України. — К.: Преса України, 2007. — № 11. — С. 4—20.

УДК 339.564

І. В. Федулова

д-р екон. наук, професор кафедри менеджменту,
Національний університет харчових технологій

ВПЛИВ ЕКСПОРТУ І ІМПОРТУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ НА ФОРМУВАННЯ ФОНДУ СПОЖИВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто проблеми формування фондів споживання основних продуктів харчування населення, а саме м'яса і м'ясних продуктів і молока і молочних продуктів. Сьогодні основною проблемою для цих продуктів виступає те, що в формуванні фондів їх споживання значне значення відіграють експорт і імпорт. Це потребує визначення кола заходів з метою захисту вітчизняного виробника і збільшення рівня задоволення споживача.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: зовнішня торгівля, фонд споживання, експорт, імпорт.

ABSTRACT. In the article the problems of consumption funds staple foods of the population, such as meat and meat products and milk and dairy products. Today the main problem for these products is the fact that they play a considerable value exports and imports. This requires the definition of measures to protect domestic producers and increase customer satisfaction.

KEYWORDS: foreign trade, capital consumption, exports and imports.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются проблемы формирования фондов потребления основных продуктов питания населения, а именно мяса и мясных продуктов и молока и молочных продуктов. Сегодня основной проблемой для этих продуктов выступает то, что в формировании фондов их потребления значительное значение занимают экспорт и импорт. Это требует определение ряда мероприятий с целью защиты отечественного производителя и увеличения уровня потребления потребителя.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: внешняя торговля, фонд потребления, экспорт, импорт.